

арештованим майном (визначення уповноваженої особи АРМА учасником кримінального провадження, та прав і обов'язків такої особи); синхронізації положень Закону та КПК України (усунення колізії щодо вартості активів, що можуть бути передані в управління АРМА); системне врегулювання прийняття рішення про передачу активів в управління, а також шляху управління ними (чітке визначення – підстав для передачі активів в управління, вимог до клопотання про передачу активів в управління, розгляду клопотання про передачу активів в управління, вирішення питання передачу активів, а саме зміст ухвали у тому числі зі шляхом управління активами, а також підстав припинення та зміни умов управління активами.).

Усі запропоновані норми це досвід та результати щоденної роботи з арештованими активами. АРМА здійснюються усі можливі заходи задля запровадження системного нормативного врегулювання питань передачі активів в управління (супровід Урядового проєкту Закону, консультації з народними депутатами щодо вже зареєстрованих у Верховній Раді України законопроектів).

Сидоренко Лариса Володимирівна,
старший лаборант кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБОЮ, РІЧЧЮ АБО МІСЦЕМ

У діяльності правоохоронних, розвідувальних та контррозвідувальних органів усього світу є усталені інструменти на актуальність використання яких не впливають ні досягнення науки і техніки, ні так звана інформаційна революція, ні радикальні зміни правового регулювання та суспільного життя. Одним з таких інструментів є візуальне спостереження, яке дає змогу одержувати важливу розвідувальну інформацію в інтересах безпеки суспільства і держави, запобігати вчиненню тяжких та особливо тяжких злочинів, вчасно виявляти та припиняти їх, ефективно проводити досудове розслідування кримінальних правопорушень [1]. Разом з тим, науково-технічний прогрес, інформатизація суспільства, реформування законодавства мають суттєвий вплив на юридичні умови та оцінку правомірності застосування візуального спостереження як негласної слідчої (розшукової) дії. При цьому, зміни у правовому регулюванні, інформаційному й технічному забезпеченні візуального спостереження призвели до виокремлення (як фактично, так і юридично) його різних видів, до кожного з яких при практичному застосуванні потрібно підходити індивідуально [2].

Аналіз діяльності оперативних підрозділів та органів досудового розслідування свідчить, що відсутність диференційованого підходу до організації та проведення різних видів візуального

спостереження призводить до зниження ефективності роботи даного напрямку, визнання зібраних доказів недопустимими, а у окремих випадках до притягнення правоохоронців до відповідальності за необгрунтоване втручання у особисте життя громадян.

Аналіз ст. 269 КПК України дозволяє виокремити декілька підстав для класифікації цієї НСРД. Насамперед, це застосування фотографування, відеозапису, та спеціальних технічних засобів для спостереження. При цьому, за першим критерієм можна виокремити візуальне спостереження, що здійснюється: 1) без використання жодних технічних засобів; 2) з використанням засобів фотографування, відеозапису та технічних засобів для спостереження; 3) з використанням лише технічних засобів для спостереження; 4) з використанням технічних засобів для спостереження та відеозапису; 5) з використанням технічних засобів для спостереження та фотографування; 6) з використанням лише засобів відеозапису; 7) з використанням лише засобів для фотографування; 8) з використанням засобів для фотографування та відеозапису.

Фактичне запровадження законодавцем такої класифікації на практиці призводить до того, що відсутність у будь-якому з процесуальних документів (клопотання про проведення спостереження; ухвала слідчого судді про дозвіл на його проведення; постанова про проведення візуального спостереження; доручення на його проведення) вказівки на застосування відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження призводить до відсутності формальних підстав їх використання, що унеможливує ефективну організацію досліджуваної НСРД, документування фактів злочинної діяльності, використання зібраних матеріалів у кримінальному провадженні.

Тому норми ст. 269 потрібно сформулювати так, аби у будь-якому випадку при проведенні візуального спостереження можливо було б застосовувати як засоби відеозапису та фотографування, так і спеціальні технічні засоби для спостереження. До останніх у вітчизняній теорії ОРД відносять біноклі, зорові труби, прилади бачення у темряві, а також різноманітні сигналізатори. Про те саме свідчить і вивчення зарубіжного досвіду використання візуального спостереження у публічно доступних місцях з метою викриття та розслідування злочинів [3–6]

Виокремлення у ст. 269 КПК України засобів фіксації інформації, з нашого погляду, не виключає зарахування фото- та відеотехніки до технічних засобів для спостереження. Адже фотоапарати та відеокамери використовують у процесі стеження не лише для отримання оперативно-розшукової інформації та фактичних даних у кримінальному провадженні, а й з метою фіксації даних, необхідних для спостереження, зокрема отримання впізнавальних знімків об'єкта та його зв'язків.

Усі наведені засоби вважаємо доцільним поєднати у категорію «технічні засоби для організації та ведення візуального спостереження».

що більш повно відбиває використовуваний перелік оперативної техніки, ніж «спеціальні технічні засоби для спостереження».

Також зауважимо, що окрім зазначених засобів в процесі візуального спостереження використовують й інші – спеціальний автотранспорт, приміщення, засоби радіозв'язку, засоби маскувannya та оперативного прикриття. При цьому використання таких засобів не знаходить відображення а ні у нормах статті 269 КПК України, а ні у нормах ст. 273 цього кодексу.

У зв'язку з викладеним вважаємо цілком обґрунтованою позицію щодо необхідності викладення ст. 273 КПК України, де серед іншого, передбачити можливість використання засобів забезпечення негласності, а саме:

засобів маскувannya (матеріальних знарядь для зміни зовнішнього вигляду суб'єктів НСРД, їх апаратури, обладнання, приміщень й транспорту);

засоби прикриття – письмова та усна дезінформація (у тому числі документи) щодо суб'єктів НСРД, їх дій, апаратури, обладнання, приміщень й транспорту [7].

Важливу роль для оцінки законності візуального спостереження відіграє також місце розміщення технічних засобів для спостереження, оскільки суб'єкти спостереження можуть знаходитись у громадському місці, а використовувані ними засоби – у житлі чи іншому володінні особи. Дослідження зазначеної проблеми дозволило дійти висновку про необхідність законодавчого закріплення такої норми: «місцем проведення візуального спостереження слід вважати місце перебування його суб'єктів та технічних засобів, що ними використовуються».

З нашого погляду, запропоновані зміни сприятимуть не лише вдосконаленню кримінального процесу, а можуть стати часткою сучасних наукових концепцій щодо реформування оперативно-розшукової діяльності [8]. Адже сьогодні між цими видами державної діяльності законодавець встановив нерозривний зв'язок.

Список використаних джерел

1. Зовнішнє спостереження: історія та сучасність. Збірник документів та матеріалів. Навч. посіб. / Відп. ред. О. Н. Ярмиш; упоряд.: В. М. Чисніков, Т. О. Проценко, С. Г. Лаптев; передмова і коментарі В. М. Чиснікова. – К.: «МП Леся», 2009. – 664 с.

2. Грібов М., Смець О., Руснак Д. Візуальне спостереження за особою, річчю або місцем як засіб протидії торгівлі людьми. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2020 № 116 (3) С. 8–21. DOI:<https://doi.org/10.33270/01201163.8>.

3. Becker Ronald F. and Dutelle Aric W. Criminal Investigation. – Burlington, MA : Jones & Bartlett Learning, 2012. – 576 с.

4. Hess Kären M. and Orthmann Christine Hess. Criminal Investigation. – Clifton Park, NY : Delmar, 2013. – 761 с.

5. Orthmann Christine Hess and Hess Kären M. Criminal Investigation. – Clifton Park, NY : Cengage Learning, 2012. – 752 с.

6. Swanson Charles R., Chamelin Neil C. and Territo Leonard. Criminal Investigation. – Boston : McGraw Hill, 2000. – 800 с.

7. Грібов М. Л. Засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Бюлетень міністерства юстиції України. 2014. № 9. С. 152–158.

8. Князев С., Чернявський С., Грібов М. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 20 (2). С. 8–0. DOI: <https://doi.org/10.33270/04202002.8>.

Симчук Анатолій Степанович,
старший викладач кафедри кримінального
процесу Національної академії внутрішніх
справ

ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Неповнолітні особи, які потрапили у сферу кримінального процесу, у силу своїх вікових особливостей потребують посилення своєї правової захищеності, застосування до них особливих правил під час провадження й створення для них додаткових процесуальних гарантій. Однією з форм правового захисту є подвійне представництво інтересів неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні – його законним представником і захисником (адвокатом).

Щодо представництва у кримінальному судочинстві, у тому числі і такого його різновиду як законне представництво, то його можна розглядати як міжгалузевий інститут. Зміст відносин, що його утворюють, стосується діяльності представника, уповноваженого в силу закону або договору на реалізацію та охорону прав і законних інтересів особи, яку він представляє, та на надання такій особі допомоги у реалізації її процесуальної функції та її суб'єктивних прав [1, с. 7–8; 2, с. 6–7; 3, с. 108]. Підтримуючи висловлену позицію, відмітимо, що можливість участі представника потерпілого або підозрюваного у кримінальному провадженні, слід розглядати як процесуальну гарантію їх прав. Тому наголосимо на важливості для забезпечення прав неповнолітніх підозрюваного, обвинуваченого належного законодавчого закріплення участі їх законного представника, підстав та порядку залучення, змісту його прав та обов'язків.

У ч. 1 ст. 488 КПК України зазначено, у разі якщо підозрюваний чи обвинувачений є неповнолітнім, разом із ним до кримінального провадження залучається його батьки або інші законні представники. Згідно з ч. 2 ст. 44 КПК України як законні представники неповнолітнього обвинуваченого можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни, піклувальники особи,